

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Дипломна робота

магістра

з теми **Особливості функціонування модальних часток у сучасній німецькій мові**

Виконала: студентка II курсу, групи Nimb1-M17
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька) за освітньою програмою
Німецька мова і зарубіжна література
додаткова спеціальність 014 Середня освіта (Мова
і література (англійська)

Ряба Майя Іванівна

Керівник: **Добринчук О.О.**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
німецької мови

Рецензент: **Марчишина А.А.**

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський– 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ МОВИ.....	7
1.1 Категорія модальності у німецькій мові	7
1.2 Модальні частки як засіб вираження суб’єктивної модальності.....	12
РОЗДІЛ 2 РОЛЬ ТА МІСЦЕ МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	23
2.1 Класифікація модальних часток та їх місце у системі мови.....	23
2.2 Модальні частки як засіб вираження емоцій у німецькій розмовній мові.....	26
2.3 Особливості перекладу німецьких модальних часток українською мовою	40
РОЗДІЛ 3 ЕКСПРЕСИВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ КОРОТКОМУ ОПОВІДАННІ.....	44
3.1 «Kurzgeschichte» (коротке оповідання) як одна із жанрових форм малої прози.....	44
3.2 Роль модальних часток у короткому оповіданні	49
3.3 Особливості функціонування та перекладу модальних часток у короткому оповіданні.....	62
3.4 Модальні частки для вираження негативних емоцій та сарказму в короткому оповіданні.....	68.
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Інтерес сучасної лінгвістики до модальних часток німецької мови не випадковий, адже жодна інша мова не володіє такою розгалуженою системою модальних часток. У сучасній німецькій мові можна зустріти дуже велику кількість модальних часток. Вони є важливими сигналами у розмовній динаміці і особливими сигналами для вираження емоцій та експресії, отже вони підсвідомо спрямовані на іллокутивний мовленнєвий акт. Адже під час розмови ми не лише хочемо повідомити якусь інформацію, але й передати свої враження, почуття, настрій, спонукати до дій, викликати якусь реакцію. Модальні частки допомагають зрозуміти цілі та наміри мовця, його емоційну оцінку змісту висловлювання, його очікування, тобто виявляють прагматичну спрямованість висловлювання.

Модальні частки (надалі – МЧ) емоційно забарвлені, вони передають найглибші відтінки значення вислову, речення, тексту. Їх емоційна забарвленість надає жвавості, гнучкості і неповторного колориту повсякденній розмовній мові. Як справедливо зауважує Садикова О.К.: «Розмовна мова без модальних часток сприймається носіями німецької мови як суха, нелюб'язна, занадто категорична. Володіння німецькою розмовною мовою передбачає правильне вживання модальних часток» [38, с. 188]. Німецькомовні МЧ є виразниками прагматичних установок: користуючись модальними частками співрозмовник дає зрозуміти, яким чином він оцінює своє висловлювання щодо достовірності його змісту та обставин ситуації спілкування.

Актуальність теми визначається важливістю вивчення МЧ у світлі їх функціональних можливостей як засобів мовного впливу, важливістю застосування прагмалінгвістичного підходу до вивчення МЧ з метою більш ретельного вивчення семантичної природи цього класу слів, виділення і систематизації актуалізованих ними комунікативно-прагматичних значень.

Дослідження функціонування модальних часток є також актуальним у зв'язку з тим, що вони багатфункціональні, а також сильно залежні від

контексту. Слід зазначити, що «модальні частки відносяться не до окремого слова чи словосполучення, а до всього речення в цілому. У реченні вони відіграють комунікативну роль і допомагають зрозуміти мету і наміри: про що говориться, яка емоційна оцінка змісту висловлювання, які взаємини існують між партнерами по комунікації» [38, с.188]. Саме ця ознака МЧ найбільш ускладнює їх переклад.

У художній літературі, зокрема у коротких оповіданнях, переважно у діалогічному мовленні, досить часто можна зустріти МЧ. Передача значення німецьких МЧ українською мовою, їх доцільний переклад є важливим кроком в опануванні розмовної мови.

Об'єктом даного дослідження є категорія модальності, в якій МЧ виступають як прагматичні одиниці.

Предмет дослідження – особливості функціонування МЧ, які виступають в якості невід'ємного компонента сучасної німецької мови, у німецькомовних коротких оповіданнях.

Метою нашої праці є теоретичний та практичний аналіз функціонування МЧ у сучасній розмовній німецькій мові, зокрема у коротких оповіданнях.

Досягнення мети роботи передбачає реалізацію наступних **завдань**:

- окреслити теоретичні аспекти поняття категорії модальності у німецькій мові;
- визначити поняття МЧ, окреслити їх основні функції та ознаки;
- розглянути різні класифікації МЧ та їх місце у системі мови;
- проаналізувати МЧ як засіб вираження емоцій у сучасній німецькій мові;
- розглянути особливості перекладу німецьких МЧ українською мовою;
- розкрити специфіку використання МЧ у коротких оповіданнях.

Зауважимо, що досліджень та публікацій, присвячених розгляду функціонування МЧ на матеріалах художньої літератури, зокрема у коротких оповіданнях, немає, що, на нашу думку, визначає **новизну** роботи.

Мета, завдання та об'єкт дипломної роботи визначили вибір **методів**

дослідження. У роботі використано метод теоретичного аналізу, метод цілісного аналізу художнього твору та метод лінгвостилістичного аналізу художнього тексту. Метод теоретичного аналізу допоміг розкрити теоретичні аспекти функціонування МЧ у сучасній розмовній мові, визначити їх особливості, функції та ознаки. Застосування методу цілісного аналізу художнього твору дозволяє дослідити особливості авторського ідіостилю, жанрові та композиційні особливості його художніх творів, в яких використовуються МЧ сучасної німецької мови. Метод лінгвостилістичного аналізу художнього твору використовується в роботі для дослідження ролі та впливу МЧ на глибше розкриття характерів персонажів та мотивувань їх вчинків, а також на становлення ідіостилю письменника.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати та висновки можуть бути застосовані в різних сферах діяльності, передусім, у викладанні німецької мови як іноземної. Результати дослідження мають безпосереднє відношення до питання загальної культури мовлення та можуть скласти основу практичних рекомендацій з навчання ведення бесіди із правильним використанням у ній МЧ. Також результати роботи можуть бути використані при розробці лекційних курсів з історії зарубіжної, зокрема німецької літератури ХХ ст.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені в доповідях на наступних конференціях:

1. Звітна конференція студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи у 2017 році;

2. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів» 9-10 лист. 2018 р. Львів;

3. Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання ХХІ століття» 21-22 грудня 2018 р. Одеса.

Результати дослідження були висвітлені у тезах доповідей:

1. Ряба М.І. Директивні модальні частки у німецькомовному спонукальному дискурсі : зб. наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Вип. 11. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. С.48-50.

2. Ряба М.І. Модальні частки як складова частина німецької мови. *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 9-10 лист. 2018 р. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2018. С. 126-129.

3. Ряба М.І. Модальна частка doch для вираження емоцій у короткому оповіданні Волфганга Борхерта «Раді». *Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 21-22 грудня 2018 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2018. С.

Структура роботи зумовлена загальною метою дослідження та поетапним розв'язанням конкретних завдань. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок, у тому числі 80 сторінок основного тексту. Список використаної літератури нараховує 80 джерел.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи результати нашого дослідження, ми прийшли до наступних висновків:

- Однією з істотних ознак речення в будь-якій мові є **категорія модальності**. Тому вважається, що категорія модальності належить до числа основних, центральних мовних категорій. Науковці розрізняють суб'єктивну та об'єктивну модальність. Об'єктивна модальність виражає відношення повідомлення до дійсності в плані реальності і ірреальності. Суб'єктивна модальність досліджує ставлення автора висловлювання до його змісту, тобто вираження ставлення мовця до того, що повідомляється. Існує багато різних засобів вираження модальності (інтонація, імператив, модальні дієслова, тощо), серед яких важливе місце посідають модальні частки.

- У сучасній німецькій мові можна зустріти дуже велику кількість **модальних часток (МЧ)**. Вони є важливими сигналами у розмовній динаміці і особливими сигналами для вираження емоцій та експресії, отже вони підсвідомо спрямовані на іллокутивний мовленнєвий акт. Модальні частки відносяться не до окремого слова чи словосполучення, а до всього речення в цілому.

- Основними комунікативно-прагматичними **функціями** МЧ є: встановлення іллокутивного контакту мовця з комунікативним партнером, забезпечення зворотного зв'язку, а також функція модифікації цілеустановки висловлювання за рахунок надання йому різних відтінків емоційно-оцінного ставлення мовця.

- Серед численних **ознак** МЧ найважливішими, на нашу думку є наступні: МЧ не можуть бути самостійними членами речення; МЧ не можуть стояти на початку речення; МЧ не можуть бути самостійними відповідями на запитання; МЧ не мають конкретного семантичного значення і не мають жодного впливу на істинність значення речення, в якому вони виступають;

МЧ можна вилучити із речення і при цьому воно не стане граматично невірним; МЧ надають вислову, реченню або тексту певного емоційного забарвлення; МЧ часто можуть функціонувати у різних комбінаціях між собою; МЧ виражають дуже диференційовано ставлення, припущення, оцінку мовця щодо того, про що він повідомляє, а також частково очікування реакції співрозмовника.

- МЧ частіше зустрічаються у спонтанному мовленні ніж у підготовленому, у діалогічному мовленні із високим рівнем конфіденційності ніж у монологічному, в усному мовленні ніж у писемному. Також важливо пам'ятати, що МЧ часто можна сплутати із іншими частинами мови, адже МЧ є омонімами інших частин мови.

- Залежно від значення й ролі МЧ у реченні дослідники виокремлюють різні групи МЧ (модальні, семантичні, логічні, модально-обмежувальні, тощо), серед яких найпоширенішими є модально-підсилювальні частки, які, власне, посилюють модальність речення.

- МЧ належать до іллокутивних індикаторів, тобто до тих засобів мови, які допомагають зробити враження та почуття мовця чіткішими незалежно від змісту сказаного. Речення з модальними частками мають яскраво виражений емоційний відтінок. Модальні частки, безсумнівно, беруть участь у вираженні емоційності висловлювання, вони мають дуже широкий спектр впливу на емоційність висловлювання і кожна з МЧ може виражати багато різноманітних емоцій мовця.

- МЧ важко, а подекуди неможливо перекласти українською мовою. Багато перекладачів упускають переклад МЧ у своїх перекладах. Проте, на нашу думку, в українській мові існує досить розгалужена система часток, яка дає можливість перекладати німецькі МЧ майже в повному обсязі. Хоча для перекладу німецьких МЧ слугують й інші засоби, такі як: наказовий спосіб, подвійні спонукання, використання вищого ступеня порівняння прикметників, використання повнозначних дієслів, а також, власне, самі модальні частки української мови, а саме **підсилювальні МЧ**.

- **Kurzgeschichte** як жанр малої прози є чудовим простором для аналізу мовно-стилістичних особливостей мови та ідіостилю письменника. Короткі оповідання зазвичай є обмеженими у часі та просторі, а також невеликими за обсягом, описують одну подію, одне почуття або одного протагоніста. Персонажі коротких оповідань – це прості люди, які розмовляють розмовною мовою. Теми коротких оповідань переважно взяті із повсякденного життя протагоністів. Усі ці ознаки дали підстави для більш детального дослідження мовленнєвих особливостей коротких оповідань.

- Ідіостиль німецького письменника особливий. Його мова пристрасна та емоційна. Короткі еліпси, часті повтори та МЧ надають його текстам ознак живої розмовної мови. Завдяки швидкому чередуванню коротких речень та використанню великої кількості МЧ його короткі оповідання стають зразком автентичної німецької мови, мови, якою спілкуються у повсякденному житті.

- У проаналізованих коротких оповіданнях В. Борхерта, зокрема «Кухонний годинник», «Вночі щури таки сплять», «Раді» та «Мій блідий брате», автор використовує велику кількість МЧ (на одній-двох сторінках тексту до 30 МЧ). При цьому МЧ відіграють важливу роль в цих оповіданнях. Саме завдяки МЧ В. Борхерту вдається краще передати почуття головних героїв, їх емоційний стан, а також ставлення до співрозмовника. Нами доведено, що МЧ в оповіданнях В. Борхерта є однією зі стилістично-експресивних особливостей ідіостилю німецького письменника.

- МЧ в оповіданнях В. Борхерта переважно зустрічаються саме у діалогічному мовленні. Рівень конфіденційності тексту при цьому відіграє важливу роль. Так, в оповіданні «Раді» рівень довіри до співрозмовника надзвичайно високий, тому зафіксовано більше тридцяти МЧ, серед яких найуживанішою виявилася МЧ **doch**. В оповіданні «Вночі щури таки сплять» кількість МЧ зростає поетапно із підвищенням рівня довіри дитини до свого співрозмовника – старого чоловіка. Оповідання «Кухонний годинник» лише формально представляє діалог головного героя з його співрозмовниками, які майже не підтримують бесіду, але тема розмови дуже хвилююча та близька

мовцю, саме тому для його мовлення характерне використання великої кількості МЧ. Доведено, що МЧ також можуть зустрічатися і у монологічному мовленні («Мій блідий брате»), яке є емоційним завдяки темі розмови.

- Вважаємо, що МЧ, які були виявлені та проаналізовані в коротких оповіданнях В. Борхерта варто перекладати українською мовою, адже вони несуть смислове навантаження та допомагають у розкритті характерів та змісту усього оповідання. Нами були запропоновані власні переклади речень із МЧ, в яких використовувалися такі засоби для перекладу як: видільні частки, підсилювальні частки, означальні частки, окличні частки, модальні частки, модальні слова, підсилювально-видільні частки, заміна лексичного значення слова-ядра та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка М. : изд. центр ВЛАДОС, 1999. 288 с.
2. Адмони В.Г. Строй современного немецкого языка. Изд. 3-е. Л. : Просвещение, 1988. 480 с.
3. Амирова А.Р. Конфликт поколений в пьесе Вольфганга Борхерта «На улице перед дверью». *Филология и культура. Philology and Culture*. 2013. №3 (33) С. 164-167.
4. Арсеньева М.Г., Цыганова И.А. Грамматика немецкого языка. С. Петербург : Издательство «Союз», 2002. 480 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М. : Изд-во иностранной литературы, 1955. 416 с.
6. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 332 с
7. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. М. : Просвещение, 1950, 80 с.
8. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. *Исследования по русской грамматике: Избранные труды / под ред. Н.Ю. Шведова*. М. : Наука, 1975. 560с
9. Волошук В.І. Мовні засоби комічного в оповіданнях В. Борхерта. *Мовні та концептуальні картини світу*. 2010. Вип. 30. С. 322-326.
10. Волошук В.І. Експресивно-стилістичні функції тропів в оповіданнях В. Борхерта. *Мова і культура*. 2010. Вип. 13. Том 3 (139). С. 98-101.
11. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. М. : Добросвет, 2000. 832 с.
12. Гуцол І.М. Модальні частки в німецькій публіцистиці URL: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Philologia/42796.doc.htm (дата звернення 14.07.2018)

13. Діденко А. А. Дефініції поняття модальності у сучасній лінгвістиці *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2010. Вип. 17. С.126-133.
14. Дрібнюк В. Т. Категорія суб'єктивної модальності URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/uk/philosophy-and-philology-311/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-311/7613-kategorya-subktivno-modalnost> (дата звернення 12.03.2018)
15. Ермолаева Л.С. К вопросу о разграничении модальных слов и частиц. *Иностранные языки в школе*. 1963. №3. С. 18 – 23.
16. Катрук Л. В., Король С. В. Поняття об'єктивності та суб'єктивності модальних дієслів німецької мови. *Филологические науки / 3. Теоретические и методологические проблемы исследование языка*. URL: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2014/Philologia/3_171084.doc.htm (дата звернення: 10.02.2018)
17. Козловский В.В. Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика) : монография. Черновцы : Рута, 1997. 281 с.
18. Козловський В.В. До питання дефініції мовної модальності (На матеріалі сучасної німецької мови). *Мовознавство*. 1990. № 3. С. 48-53.
19. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. М. : Наука, 1975. 231с.
20. Крашенинникова Е.А. Модальные глаголы и частицы в немецком языке: научное пособие. Изд. 2-е, перераб. и доп. М. : Учпедгиз, 1958. 187 с.
21. Кривоносов Ю. О семантической природе модальных частиц (к постановке проблемы). *Филол. науки*. 1998. №5. С. 50 - 58.
22. Кучма О. І. Німецькі емоційно-експресивні частки та їх відтворення українською мовою (на матеріалі українських перекладів сучасної німецької прози) : дис... канд. філол. наук: 10.02.16 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 214 с.
23. Кучма О. Л. Функції емоційно-експресивних часток у романі Зігфріда Ленца «Урок німецької». *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної*

лінгвістики. 2012. Вип. 21. С. 255-259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_21_35. (дата звернення: 27.11.2017).

24. Манзій А.М. Класифікація емоційно-оцінної лексики сучасної німецької мови. URL: http://www.rusnauka.com/4._SVMN_2007/Philologia/19870.doc.htm (дата звернення: 27.11.2017).

25. Марусинець М. М. Модальні частки української, німецької та угорської мов як засоби посилення релевантності висловлення. *Записки з романо-германської філології*. 2014. Вип. 1. С. 122-127.

26. Модальность : учебно-метод. пособие / авт.-сост. В.И. Кураков. Волгоград, 1994. 46 с.

27. Мойсейчук А.М. Современный немецкий язык. Минск : Вышэйшая школа, 1997. 114 с.

28. Никифорова І.В. Просодична організація висловлювань з модальними частками в німецькій мові (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі діалогічного мовлення) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : 10.02.04. Одеса, 2007, 22 с.

29. Паєвська М. В. Модальні частки «nur» і «bloss» в спонукальних реченнях німецької мови. *Теоретичні та практичні аспекти наукових досліджень* : зб. наук. праць за матеріалами наук. конф., 29 квіт. 2013 р. Київ : НАІРІ, 2013. С.19–20.

30. Панфилов В.З. Категория модальности и ее роль в конструировании структуры предложения и суждения. М. : Наука, 1977. 204 с.

31. Педченко С. О. Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01, Харків, 2010. 20 с.

32. Платицына Н.И. Художественное пространство войны и мира в малой прозе Вольфганга Борхерта. *Русская германистика* : Ежегодник Российского союза германистов. М. : Языки славянской культуры, 2010. Т. 7. С. 123 – 130.

33. Платицына Н.И. Человек и война в малой прозе Вольфганга Борхерта : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : 10.01.03. Тамбов, 2008. 35 с.
34. Побережник Н. Частици як індикатори ввічливості. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2011. Вип. 532. С. 147-155.
35. Притолук, С. А. Війна як театр абсурду в творах Вольфганга Борхерта. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Літературознавство / редкол. : М. Ткачук, Е. Бялка, К. Гуца [та ін.] ; за ред. М. П. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2016. Вип. 44. С. 223-228.*
36. Пророкова В.М. Слова – «приправы», слова «заплаты». Модальные частицы в немецкой разговорной речи : учеб. пособие. М. : Высш. шк., 1988. 127 с.
37. Росстальна О.А. Визначення жанрової дефініції «short story» в літературознавстві ХХ-ХХІ ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки [Електронний ресурс]. Науковий журнал*. 2010. Кн. 2. С. 31-34.
38. Садикова О.К. Модальні частки для вираження емоцій у німецькій розмовній мові. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. Хмельницький : ХНУ, 2009. Вип. 4. С. С.188-190.*
39. Стеля С.С. Просодические средства выражения модальности в риторическом вопросе в немецком языке. *Вестн. Белар. госуд. ун-та. Сер. 4. Лингвистика*. 2006. №3. С. 68-74.
40. Ткачук В.М. Категорія суб'єктивної модальності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2002. 221 с.
41. Торопова Н.А. Семантика и функции частиц / под ред. Л.Б. Гарифулина. Саратов : Изд-во Самарского университета, 1980. 229 с.

42. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін. Вид. 2-ге, випр. і доп. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824с.
43. Фрадкин И. Голос «немого покоління». *Борхерт В. Избранное* / пер. с нем. М. : Худож. лит., 1977. С. 3 – 16.
44. Хрычиков Б.В. Категория модальности, её объём и средства выражения в современном русском языке. К. : КГПИ, 1992. 215 с.
45. Черненко И. Г. Символика цвета в художественном дискурсе (на материале короткой прозы Вольфганга Борхерта). *Известия КГТУ*. 2008. № 13. С. 179-183.
46. Шендельс Е.И. Грамматика немецкого языка. Синтаксис, морфология, текст. М. : Просвещение, 1975. 482 с.
47. Шинкарук В. Д. Категорії модусу та диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
48. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. Изд. 2-е / гл. ред. Н. В. Ярцева. М. : Большая российская энциклопедия, 2002. 688 с.
49. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М. : Сов. энцикл., 1990. 682 с.
49. Barchetti Вc. Josefa. Deutsche Modalpartikeln *vielleicht* und *wohl*. Masaryk Universität. Brünn, 2017. 144 S.
51. Borchert Wolfgang : веб-сайт. URL: <https://www.inhaltsangabe.de/autoren/borchert/> (дата звернення: 3.07.2018).
52. Borchert W. Die Küchenuhr : веб-сайт. URL: <http://mondamo.de/alt/borchert.htm> (дата звернення: 3.07.2018).
53. Borchert W. Mein bleicher Bruder : веб-сайт. URL: <http://mondamo.de/alt/borchert.htm> (дата звернення: 3.07.2018).
54. Borchert W. Nachts schlafen die Ratten doch : веб-сайт. URL: <http://mondamo.de/alt/borchert.htm> (дата звернення: 3.07.2018).
55. Borchert W. Radi : веб-сайт. URL: <http://mondamo.de/alt/borchert.htm> (дата звернення: 3.07.2018).

56. Bublitz W. Ausdrucksweisen der Sprechereinstellung im Deutschen und Englischen. Tübingen : Niemeyer, 1978. 245 S.

57. Cullmann T. Modalpartikeln in der Literatur: Ein Übersetzungsvergleich der Modalpartikeln in Ionescos Dramen. *Linguistik und Literaturübersetzen* / Rudi Keller (Hrsg.). Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1997. S.119-138.

58. Dallapiazza R.-M. Tangram aktuell 1. Deutsch als Fremdsprache. Kursbuch und Arbeitsbuch, Lektion 1-4 / von Jan E., Schönherr T. Rowolt : Taschenbuch, 1998. 152 S.

59. Deutsch Artikel (Interpretation und Charakterisierung) : Mein bleicher Bruder von Wolfgang Borchert : веб-сайт. URL: <http://www.artikel33.com/deutsch/1/mein-bleicher-bruder-von-wolfgang-borchert.php> (дата звернення: 23.11.2017).

60. Deutsche Modalpartikel : веб-сайт. URL: <https://easy-deutsch.de/partikel/modalpartikel/> (дата звернення: 18.05.2018).

61. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. Berlin : Erich Schmidt 1975. 89 S.

62. Ergerer V. Vorwort zur Modalität : Linguistische, philosophische und logische Aspekte einer universalen Kategorie. Statsbiblioteket, Arhus, Danmark. 18 S. : веб-сайт. URL : <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/tfs/article/view/86/71> (дата звернення: 11.12.2017)

63. Filho E. S. A. B., Lima Th. , Barros B. dos R. Modalpartikeln im DaF-Unterricht : Vermittlung und Lehrwerkanalyse. *Estudos germanisticos*. 2016. S. 51-65. DOI: 10.15210/cdl.v0i29.9710

64. Fünfzehn Kurzgeschichten von Wolfgang Borchert : пособие по домашнему чтению на немецком языке на основе коротких рассказов немецкого писателя В. Борхерта / сост. Е.Г. Кошкина. М.: Из-во. «БукиВеди». 2012. 180 с.

65. Glinz H. Die innere Form des Deutschen: Eine neue deutsche Grammatik. Bern : A. Francke. 1952. 63 S.

66. Helbig G., Kotz W. Die Partikeln. Leipzig : Enzyklopädie, 1981. 75 S.

67. Helbig G. Lexikon deutscher Partikeln. Leipzig u.a. : Langenscheidt, Enzyklopädie, 1994. 258 S.
68. Herberholz Th. Modalpartikeln in Dialogen. Bad Kissingen/Temeswar : Mirton Verlag, 2013. S. 247-260
69. Kaszyński St. H. Typologie und Deutung der Kurzgeschichten von Wolfgang Borchert. Poznań : Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza. 1970. 189 S.
70. Kwon M.-J. Modalpartikeln und Satzmodus Untersuchungen zur Syntax, Semantik und Pragmatik der deutschen Modalpartikeln : Dess.... zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie : 14.02.2005 / Ludwig-Maximilians-Universität. München. 2005. 259 S.
71. Liefländer-Koistinen L. Modalpartikeln als Übersetzungsproblem. *Übersetzung, translation, traduction: ein internationales Handbuch*. 2004. Band 1. S. 550-555.
72. Meyer-Marwitz B. Nachwort. *Wolfgang Borchert. Das Gesamtwerk*. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1986. S. 318-321.
73. Modalpartikeln : веб-сайт. URL : www.lingoda.de (дата звернення: 23.11.2017).
74. Modalpartikeln: denn, doch, eigentlich, ja, mal...: веб-сайт. URL : <http://www.monabittorf.com/blog/modalpartikeln-denn-doch-eigentlich-ja-mal/>.(дата звернення: 23.11.2017).
75. Petric T. Indexikalische Leistungen der Modalpartikeln und ihre Natürlichkeitstheoretische Bewertung. S. 245-259 : веб-сайт. URL : https://www.researchgate.net/publication/307770845_Indexikalische_Leistungen_der_Modalpartikeln_und_ihre_naturlichkeitstheoretische_Bewertung (дата звернення: 23.07.2018).
76. Pittner K. Modalpartikeln in neueren Lehrwerken für Deutsch als Fremdsprache. S. 1-10. URL: <http://homepage.ruhr-uni-bochum.de/Karin.Pittner/ModalpartikelnDaF.pdf> (дата звернення: 3.05.2018).
77. Schneider W. Stilistische deutsche Grammatik: Die Stilwerte der Wortarten, der Wortstellung und des Satzes. Freiburg : Herder, 1963. 202 S.

78. Schröder G. Zu einigen bedeutungsgeminderten Adverbien (Würzwörtern). *Deutsch als Fremdsprache*. 1965. H. 3. S. 23-29.

79. Thurmair M. Modalpartikeln und ihre Kombinationen. Tübingen : Max Niemeyer Verlag. 1989. 306 S.

80. Wolfgang Borchert : веб-сайт. URL: <https://www.wolfgangborchert.de/>
(дата звернення: 23.11.2017).